BO`LAJAK PEDAGOGLARDA GENDER YONDASHUVNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY METODOLOGIK ASOSLARI

Saydullaeva Aziza Raximovna
Farg’ona davlat universiteti
Pedagogika kafedrasi doktoranti

Annotatsiya
Ushbu maqolada etibor talabalarda gender yondashuvni rivojlantirish ijtimoiy-pedagogik zarurat sifatidaligi va xotin-qizlarni qo’llab quvvatlash to’g’risida, gender tushunchasi feminizmning nazariy rivojlanishi jarayonida, keyinchalik esa bevosita gender tadqiqotlari doirasida shakllantirish yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: *farmon, gender madaniyatni, ijtimoiy-pedagogik, xotin-qizlar, ehtiyoj, muhofaza, gender va inson, ijtimoiy-siyosiy, rahnamo, tashabus, qonun, manfaat.*

KIRISH

Ayollar tadqiqotlari, ya’ni “women’s studies” asta-sekin gender tadqiqotlariga aylana boshladi. Bunda ijtimoiylik va madaniyatning barcha jihatlari gender o’lchoviga ega bo’lish mumkin degan fikrga asoslangan g’oyalar ilgari surildi. Bunda nafaqat feministik tadqiqotlarning mazmuni, balki tahlil shakli ham o’zgardi. Jumladan, feminizmga xos bo’lgan ayrim keskin qarashlar o’rniga barcha ijtimoiy jarayonlarda genderning mavjudligi, shakllanishi va qayta tiklanishini anglashga bo’lgan intilish kuchaydi.

Gender g’oyasi ayollar muammosini odatdagidan ko’ra kengroq miqyosda tadqiq etishni nazarda tutadi. Ayrim tadqiqotchilarning fikricha, bunday yondashish “ijtimoiy tarix”dan, “madaniy tarix”ga o’tishga mos keladi. Ayollar to’g’risidagi tadqiqotlar maskulinlik va jinsiylik muammolarini o’z ichiga olgani holda mazmunan yanada kengaydi. Ushbu nuqtai nazardan gender ta’limoti “man’s studies” yo’nalishi bilan boyidi.

XX asrning 90-yillarida hokimiyat munosabatlarida gender tengligi qanday darajada ekanligi tahlil etiladi va bunda erkaklar mentaliteti tazyiqini ifodalovchi siyosiy-madaniy istioralar izohlanadi. Mazkur holatdan kelib chiqib, genderning rasmiy tan olinishi va rivojlanish tendentsiyalari dunyoning eng dolzarb muammosiga aylandi.

Eng muhimi, feminist ayollarning xatti-harakati, so’ngra gender va ilm-fan hokimiyat hamda gender o’rtasidagi munosabatlarni ochib berishga qaratilgan nazariyalarni o’rganish zaruriyatini kuchaytirdi. Ijtimoiy ma’noda gender tengligi nuqtai nazaridan yondashuvni shakllantirish yangi nazariya paydo bo’lishiga qaraganda muhimroq ahamiyatga ega. Bu o’z mohiyatiga ko’ra yangi nazariya bo’lib, uni tan olish ba’zan insoniy qadriyatlar o’zgarishi, ko’plab odatdagi tasavvurlar va “haqiqatlar”ning qayta ko’rib chiqilishini anglatadi, bu esa ko’pchilik uchun birmuncha og’riqli kechadi.[1]

Tadqiqotchilarning fikriga ko’ra, gender tushunchasi feminizmning nazariy rivojlanishi jarayonida, keyinchalik esa bevosita gender tadqiqotlari doirasida

shakllandi. Mutaxassislar fikriga ko’ra, gender inson jinsining ijtimoiy-madaniy jihatini ifoda etuvchi tushuncha. U inson hulq - atvorining sotsial o’ziga xosligini ifoda etib, amaliyot yordamida ijtimoiy jins sifatida shakllanadi.

Jamiyatda muayyan jins rollarining bajarilishini taqozo etadigan xatti-harakatlarning me’yoriy tizimi vujudga keladi. Jamiyatda “erkaklarga oid” va “ayollarga oid” xususiyatlar to’g’risida qat’iy qaror topgan tasavvurlar sifatida paydo bo’ladi. gender – tabiatan belgilanmagan, ijtimoiy hodisalar ta’siri tufayli shakllangan xususiyatlar yig’indisidir. Gender ijtimoiy-madaniy tasavvurlarimiz doirasidagi jins haqidagi qarashlarimizdir. Jins faqat gender demakdir, ya’ni uning ijtimoiylashuvi natijasidir. Jins insonga tegishli emas, balki inson jinsga oiddir, u esa hokimiyatga ega.[2]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

“Gender tizimi” tushunchasi turli tarkibiy qismlardan tashkil topgan bo’lib, turli mualliflar tomonidan har xil izohlanadi. Gender tizimi jinslararo munosabatlar birligidir. Gender tizimi ommaviy va norasmiy sohalarning gender o’lchovini taqozo etgani, gender ierarxiyasi boshqa ijtimoiy ierarxiyalar tizimlari bilan solishtirish tufayli bu turdagi tahlilda gender texnologiyalarini amalga oshiruvchi ijtimoiy institutlar rolini o’rganishga katta e’tibor qaratilmoqda. Gender munosabatlarining hukmronlik ma’nolari ko’p jihatdan ana shunday yondashuv rivojlanishi jarayonida namoyon bo’ldi.

Gender muammosi, eng avvalo ijtimoiy muammo ekanligi, ya’ni faqat ayolning emas, balki erkaklarning ham, jamiyatning ham muammosi ekanligini ta’kidlashga to’g’ri kelmoqda. Ular biologik jinslar va aholini ko’paytirish borasidagi vazifalar taqsimotinigina anglatmaydi, balki gender munosabatlar butun madaniyat, jamiyat qurilishi, davlat institutlarini qamrab oladi. Ular tilga, urf-odatlar va qadriyatlarga, turmush tarzi va hatto ishlab chiqarishga ham kuchli ta’sir ko’rsatadi.

NATIJALAR

Har bir davrning o‘z taraqqiyot omili, ehtiyoji, talabi va hayotiy tamoyillari mavjud. Tabiiyki, ularni shakllantirish va rivojlantirish, ularga alohida ma’no-mazmun bag‘ishlash, bu davrda davlat, jamiyat hayoti, ijtimoiy-siyosiy institutlar faoliyatining aniq yo‘nalishlarini belgilab beruvchi ulkan tarixiy voqealar bo‘ladi.

Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev rahnamoligida xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, salomatligini muhofaza qilish, intilish va tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, ularga munosib mehnat va yashash sharoitlarini yaratishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Mamlakatda xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, ularning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy faolligini oshirish, sog‘lig‘ini saqlash, kasbga o‘qitish va bandligini ta’minlash, tadbirkorlikka keng jalb etish, ehtiyojmand xotin-qizlarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, gender tenglikni ta’minlash borasida olib borilayotgan islohotlarni tizimli davom ettirish maqsadida ko’plab farmon va qonunlar ishlab chiqildi[2].

MUHOKAMA

Xotin-qizlarga ta’lim olishlari uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratish, ularning ilmiy salohiyati va malakasini tizimli oshirib borishni qo‘llab-quvvatlash maqsadida 2022-2023 o‘quv yilidan boshlab:

- oliy ta’lim muassasalari, texnikum va kollejlarda, shu jumladan sirtqi va kechki ta’lim shaklida o‘qiyotgan xotin-qizlarning ta’lim kontraktlarini to‘lash uchun 7 yil muddatga foizsiz ta’lim kreditlarini moliyalashtirish maqsadida tijorat banklariga Davlat byudjetidan har yili 1,8 trillion so‘m resurs mablag‘lari yo‘naltirilsin;

-davlat oliy ta’lim muassasalarining magistratura bosqichida o‘qiyotgan barcha xotin-qizlarning kontrakt to‘lovlarini qaytarish shartisiz qoplash maqsadida, Davlat byudjetidan har yili kamida 200 milliard so‘m moliyalashtirilsin;

-xorijiy oliy ta’lim muassasalarining bakalavriat ta’lim dasturlari bo‘yicha — 50 nafar, magistratura ta’lim dasturlari bo‘yicha — 10 nafar xotin-qizlarga har yili «El-yurt umidi» jamg‘armasi orqali qo‘shimcha grantlar ajratib borilsin;

-har yili Oila va xotin-qizlar davlat qo‘mitasining (keyingi o‘rinlarda — Qo‘mita) tavsiyalariga asosan Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari tomonidan 150 nafardan jami 2 100 nafar ijtimoiy ehtiyojmand oila vakillari, yetim yoki ota-onasining qaramog‘idan mahrum bo‘lgan talaba xotin-qizlarning ta’lim kontraktlari mahalliy byudjetning qo‘shimcha manbalari hisobidan qaytarish shartisiz qoplab borilsin;

-mutaxassisligi bo‘yicha kamida 5 yil mehnat stajiga ega, lekin oliy ma’lumotga ega bo‘lmagan 500 nafar xotin-qizlarni har yili Qo‘mita tavsiyanomalariga asosan davlat oliy ta’lim muassasalarining bakalavriat ta’lim yo‘nalishlariga umumiy qabul parametrlaridan tashqari alohida test sinovlari natijalariga muvofiq to‘lov-kontrakt asosida o‘qishga qabul qilish amaliyoti joriy etilsin;

-davlat ilmiy tashkilotlari yoki oliy ta’lim muassasalari doktoranturasiga xotin-qizlar uchun har yili kamida 300 tadan maqsadli kvota ajratib borilsin.

Ushbu masalar bo’yicha xotin qizlarimizga davlatimiz tomonidan katta yordam berish masalalari ko’rib chiqildi va ijrosi ta’minlanishi tasdiqlandi.

O‘zbekistonda «2030 yilgacha bo‘lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi Milliy maqsad va vazifalar» doirasida ustuvor maqsadlardan biri sifatida «Gender tenglikni ta’minlash va barcha xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish» belgilangan.

O‘zbekistonda «2030 yilgacha bo‘lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi Milliy maqsad va vazifalar» doirasida ustuvor maqsadlardan biri sifatida «Gender tenglikni ta’minlash va barcha xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish» belgilangan.

Milliy dasturda xotin-qizlarning huquqlariga inson huquqlarining ajralmas bo‘lagi sifatida qaraladi hamda u “Inson qadri uchun” tamoyilidan kelib chiqqan holda xotin-qizlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha chora-tadbirlar majmui hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilganda aytganda bunday erkin faoliyat mamlakatimizda xotin-qizlar uchun yaratilgan shart-sharoitlar tufaylidir. Binobarin, mazkur ilmiy-amaliy anjumanda ham uzoq yillar davomida to‘plangan xotin-qizlar hayotidagi tajribalar,

erishilgan yutuqlar bilan bir qatorda bugungi kunda xotin-qizlar ijtimoiy siyosiy faolligini oshirish borasidagi mavjud masalalar yuzasidan fikr almashish maqsad qilib qo‘yilgan.

FOYDANANILGAN ADABIYOTLAR

1. O’zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. T.: O’zbekiston. 1992. – 17-21 6.
2. Karimova, M. O., & Saidullaeva, A. R. (2020). PEDAGOGICAL BASIS OF THE USE OF UNIVERSAL AND NATIONAL VALUES IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF CHILDREN IN THE FAMILY. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, *17*(7), 8547-8555.
3. Raximovna, S. A. (2022). Development of Gender Culture. *Academic Journal of Digital Economics and Stability*, *16*, 88-92.
4. Сайдуллаева, А. Р. (2022). НАЗНАЧЕНИЕ ГЕНДЕРНОГО ПОДХОДА В РАЗВИТИИ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, *2*(18), 705-711.
5. Эгамбердиева, Т., & Мансурова, М. (2021). Духовно-нравственное учение Абдуллы Авлони. *Общество и инновации*, *2*(10/S), 73-78.